

אתגר הבניה בארץ ישראל

מאת: אדריכל דוד קנפו

למעלה ממאה שנה אדריכלים שוקדים על חיפוש ביטויים אדריכליים למציאות התרבותית והלאומית המתהווה בארץ. מציאות אשר משתנה ומתפתחת עם גלי העלייה השונים ועם הריבוד התרבותי המצטבר במקום הזה.

בעשורים הראשונים בהיעדרות "ישראליות" כלשהי מקורות ההשראה באו מהאקלים, מהנוף ומהאדריכלות המקומית שהייתה בעיקרה אדריכלות ערבית מסורתית.

אדריכלים כמו ברנולד ומגידוביץ הוקסמו מן המזרח החדש ויצירותיהם המקושטות הטביעו את חותמם על האדריכלות הישראלית הראשונית. בתים רבים בת"א ובחיפה שומרים עד היום את קסם החוויה הראשונית שביקשו להביע במציאות החדשה.

הבאוהוס והאדריכלות הלבנה שכבשו את הארץ ונופי הערים הגדולות ת"א וירושלים חיפה הביאו את הפרוגרמה המודרניסטית והאירופיות אל המולדת העברית. קבוצה שלמה של אדריכלים וביניהם ברקאי, רכטר, שרון בנו את הארץ בבטון ובטיח לבן וקשטו את הבניינים במרפסות תלויות ובקומות עמודים מפולשות הפשטות והאופטימיות כבשו את הרחוב הישראלי.

האדריכלות הישראלית איבדה את תמימותה בשנות ה-60 תחת מכבש אטום וכוחני הוקמו שכונות ושיכונים רבים אשר משרד השיכון ומוסדות ממלכתיים אחרים הכתיבו מדן ועד אילת מתוך קטלוג טיפוסים חזרתי ודל. כמות הבניה העצומה קבעה את דמותם של ערים רבות בארץ בעיקר בפריפריה.

תנועת הפוסטמודרניזם העולמי לא פסחה עלינו והביטוי הפוסטמודרניסטי הישראלי המובהק הוא פרויקט בנה ביתך שצמח ככמיהה לשיכון ואחריו הוקמו מאות רבות של בנייני מגורים אשר השתמשו באותם הרעיונות של הפלורליזם לכאורה וריצפו את הארץ במקומות בנלים בעת חקיינים ובקלות דעת יתרה.

מאה שנה אנו בונים את הארץ הזאת בקצב מסחרר כשרק לעיתים רחוקות עולה לדיון ציבורי שאלת זהותה של האדריכלות הישראלית.

דווקא אחרי הקמת המדינה כשהמשך קיימנו כאן הובטח במידה רבה, לא נעשה דיון רציני בשאלות התרבות והאדריכלות של החברה בישראל.

חגגנו יובל שנים ואנחנו על סף האלף הבא, העולם צועד לקראת גלובליזציה בתחומים רבים כמו צריכה, כלכלה, תקשורת ושפה מהלך מואץ זה מתרחש שחיקת אגב וטשטוש מסורות עתיקות.

השאלה המרכזית היום הנה איך קולטים מודרניזציה ומיישמים טכנולוגיות מתקדמות ויחד עם זאת שומרים על זהות תרבותית מקומית?.

במדינת ישראל המורכבת מפסיפס קהילתי מגוון ועושר של תרבויות ומסורות שאלה זו מקבלת משנה תוקף. מדינות כור ההיתוך נחלה כישלון והעדר טיפוח התרבויות הקיימות הצמיח מציאות ניהיליסטית ובוטה.

אדריכלות קובעת את סביבת החיים של חברה ומשקפת את הערכים התרבותיים שלה ואנו כאדריכלים שותפים במודע או שלא במודע בעיצוב היצירה הקולקטיבית הנקראת תרבות. הדיון על זהותה של התרבות הישראלית הוא חלק בלתי נפרד מן העבודה היום יומית שלנו ומעשה הבניה איננו רק הקמת בית נוסף אלא המשך יצירת הזהות האדריכלית והתרבותית שלנו בארץ הזאת.

קיים פער משמעותי בין המושג "לבנות בית בישראל" שהוא לעיתים קרובות מעשה בניה גרידא לבן "לבנות את הארץ" שהמשמעות העמוקה הינה לבנות את הזהות האדריכלית והתרבותית של המדינה.

חומרי הגלם של היצירה האדריכלית מצויים בתמונות בצבעים בריחות של המקום ובזיכרון הקולקטיבי של החברה המתקיימת באותו המקום כך אצלנו ריח הפרדסים וצבעי התפוז, לדיונות החול הנודדות, מטעי הזיתים ואור שמש מסנוור, אלה ואחרים מרכיבים את החוויה הישראלית המקומית.

לקראת היובל הבא בתוך האלף הבא לנו האדריכלים האתגר להמציא את הצורות והקומפוזציות אשר יביאו לביטוי את תמצית נופי הארץ וגווניה גם בעידן של גלובליזציה תקשורתית, רשתות אינטרנט ותרבות בן לאומית המאיימת להפוך את העולם הגדול לאתר הומוגני אחד.

הדיון על המשבצת הישראלית באתר הגלובלי כבר החל אנו האדריכלים יחד עם כל הגורמים השותפים והמשפיעים ביצירת התרבות המקומית נדרשים ליצור את זהותו של האתר הזה שהוא המקום בו בחרנו לחיות ולהתקיים כחברה.